

**GODIŠNJAK
GRADSKOG
MUZEJA
VARAŽDIN**

B R O J 2 - 3

VARAŽDIN 1962 - 1963.

Redakcioni odbor Ilijanić Mira, Mirković Marija, Runjak Josip

Odgovorni urednik: Runjak Josip

GODIŠNJAK
GRADSKOG
MUZEJA
VARAŽDIN

BR. 1-2-3

VARAŽDIN 1981-1982

Tisak: Novinsko izdavačko i štamparsko poduzeće Čakovec

GRADSKI MUZEJ VARAŽDIN
ARHEOLOŠKI ODLJAK
111111

Belaj Vitomir: 1

PRIPREMANJE LANA I KONOPLJE ZA DOBIVANJE PREĐE U OKOLICI VARAŽDINA

(Table XXIII—XXVII)

*Sejala sem lena, Lado,
Na Ivanje lenek, Lado,
Lenek, moj lenek, Lado,
Svilica moja, Lado,
Lenek, moj lenek, Lado,
Svilica moja, Lado.*

*Plela sem lena, Lado,
Pukala sem lena, Lado,
Riljala sem lena, Lado,
Močila sem lena, Lado,
Vadila sem lena, Lado,
Prestirala lena, Lado,
Prebirala lena, Lado,
Tokla sem lena, Lado,
Trla sem lena, Lado,
Mikala sem lena, Lado,
Prela sem lena, Lado...*

(Miholjanec)

Do nedavnih vremena seljaku ovih krajeva domaće platno bilo je skoro jedini materijal za izradu odjeće. Ono je bilo prisutno u svim životnim prilikama — kod poroda, vjenčanja, smrti; upotrebljavao ga je kod rada i slavlja; njime je izražavao žalost i veselje. Ukrašavao ga je, i time ukrašavao sebe i svoj dom. Domaća prtenina i svi poslovi duboko su urasli u kulturu panonskog seljaka, pa nije čudno da su našli svoj izraz u narodnoj poeziji kako to pokazuje navedena obredna pjesma iz Podravine¹.

¹ Citiran je prvi dio pjesme objavljene u časopisu Etnografska istraživanja i grada I, Zagreb 1934, str. 97: Dr. B. Širola, Pučke popijevke u Miholjancu, napjev br. 2.

Postupci i oruđa, koja prate čitav posao oko dobivanja pređe za tkanje, predmet su ovog prikaza. Obradeni su postupci od sijanja bilja do dobivanja gotove niti predenjem. Dalji rad s nitima i samo tkanje, kao posebno poglavlje, ovdje su ostavljeni po strani. Isto tako nisu, zbog svoje opsežnosti, namjerno obuhvaćeni običaji i vjerovanja uz te poslove, premda to sve zajedno čini zaokruženu cjelinu.

Područje na kojem je sakupljana građa prikazano je na karti I. To je prostor od Strahinčice na zapadu do ušća Bednje u Dravu na istok, od Drave na sjever do Kalnika i južnih obronaka Ivančice na jugu. S druge strane Drave uzeta je u obzir građa samo iz Varaždinu najbližeg sela — Puščina. Radi mogućnosti uspoređivanja iznesena je građa iz dva sela Zelinskog prigorja — Bedenice i Mirkovca, te posve kratko i zasebno iz Novigrada Podravskeg.

Do sada je o toj temi s ovog područja objavljena samo građa iz Lobora² (što je bio razlog da se područje ispitivanja protegne južno od Ivančice), dok za okolna područja stoji na raspolaganju nešto više podataka³.

Spomenuto područje ovdje se naziva varaždinskim krajem, okolicom, jer se na nj ne mogu protegnuti nazivi kao Zagorje ili Podravina. Neko posebno ime za to područje nije s etnološkog stanovišta ni opravdano, jer ono, kako će biti izloženo vidljivo, ne predstavlja zasebnu kulturnu regiju.

U prvom dijelu bit će izložena sama građa, dok će se u drugom pokušati objasniti porijeklo nekih pojava. Na kraju je priložen popis mjesta iz kojih

2 J. Kotarski, Lobor. Narodni život i običaji. Zbornik za narodni život i običaje XX, Zagreb 1915, na strani 244. i dalje. Svi podaci koji se odnose na Lobor uzeti su odavde.

3 Da bi se zainteresiranom čitaocu pomoglo pri pronalazenju građe navest će se nekoliko važnijih izvora:

— V. Habjanič, Lan (Mursko Polje). Zbornik za narodni život i običaje X, Zagreb 1905, str. 150.

— V. Novak, Lan in njegovi izdelki v Slovenski Krajini. Časopis za zgodovino in narodopisje XXXI, Maribor 1936, str. 34.

— V. Novak, Pridelovanje lanu v Slovenski Krajini, Etnolog XVII, Ljubljana 1944, str. 61.

— B. Račić, Domaće tkalstvo v Beli krajini, Slovenski etnograf III — IV, Ljubljana 1951, str. 142.

— Z. Lechner, Obrada kudjelje u baranjskim selima, Osječki zbornik IV, Osijek 1954, str. 91.

— J. Bona, Gajenje i prerada lana u Hrastinu, Rad vojvodanskih muzeja VI, Novi Sad 1957, str. 250.

Nešto građe nalazi se i u monografijama pojedinih mjesta i krajeva, kakve su objavljivane u Zborniku za narodni život i običaje Jugoslavenske akademije u Zagrebu (na primjer: — J. Lovretić, B. Jurić: Otok, knjiga II, na str. 292; V. Rožić: Prigorje, knj. I b, str. 175, 184; J. Klarić: Kralje, knj. VI—I, str. 83, 107; M. Lang: Samobor, knj. XVI, str. 220, XVII, str. 28, 45; L. Lukić, Varoš, knj. XXIV, str. 123, 167, 210; već spomenuti, prilog J. Kotarskog iz Lobora), u Srpskom etnografskom zborniku Srpske akademije nauka i drugdje.

Građa s većeg područja sabrana je u sintetičnim radovima:

— K. Moszynski, Kultura ludowa Slowian I, Kraków 1929, str. 295 i dalje

— V. Novak, Slovenska ljudska kultura, Ljubljana 1960, na str. 78.

Ovom prilikom bit će od značaja i podaci iz austrijske Štajerske objavljeni u djelu K. Mautner—V. Geramb, Steirisches Trachtenbuch I, str. 62—73, Graz 1932.

potječu izneseni podaci. Svako mjesto je obilježeno brojem koji se umjesto njegova imena navodi u tekstu. Na karti I označen je položaj pojedinog sela njegovim brojem. Tako na primjer točka broj 13 na karti ili »t. 13) u tekstu označavaju Biškupec.

Biljna sirovina, koju seljaci u okolici Varaždina upotrebljavaju za izradu tekstila, jesu **lan** i **konopla**⁴, no ova druga u mnogo većoj mjeri. U nekim krajevima siju uopće samo konoplju (t. 3, t. 7, t. 8, t. 9, t. 12, t. 15, t. 26), a i tamo gdje se sije i lan, ona količinski znatno preteže. Površina polja, zasijanih ovim biljkama, stalno opada (osobito onih s lanom) pa ima sela oko Varaždina (npr. t. 13) gdje ih više uopće ne siju. Dok su seljaci skoro sav tekstil za svoje potrebe sami proizvodili, igrali su i konoplja i lan u gospodarstvu seljaka mnogo značajniju ulogu. Još danas se u nekim selima, gdje više ne goje lan, seljaci sjećaju da su ga nekoć sijali (t. 5, t. 11, t. 13, t. 16, t. 17, t. 18). U Zajezdi (t. 23) danas sije lan tek jedna porodica, i to samo radi sjemena kojim stoci liječe neku vrst kašlja.

Dok konoplju siju samo u proljeće⁵, lan siju i ozimi i jari (t. 2, t. 19 samo jari, t. 6, t. 14, t. 22, t. 23 samo ozimi, drugdje obje vrste). Vrijeme sjetve je tradicijom utvrđeno, te se prema datumu sjetve katkad naziva i sam urod.

Lan siju u kolovozu (o **Lovrečovu** — t. 24, oko **Velike meše** — t. 4; oko **Bartolovog** — t. 14, t. 18, t. 22) i na proljeće (čim vrijeme to dozvoli — t. 11; u ožujku — t. 4; od 20. do 25. III siju **marišćak** — t. 10; u ožujku ili travnju — t. 24; u travnju — t. 1, t. 2, t. 15, t. 17). Vrijeme sjetve konoplje lokalno znatno varira, pa je siju od ožujka do lipnja (u ožujku — t. 15; u travnju — t. 2, t. 6, t. 17; jurjevska konoplja 24. IV — t. 14; od 20. IV do 20. V — t. 10; početkom svibnja t. 8; oko **Križovog** — t. 18; tokom svibnja — t. 3, t. 4, t. 25; oko **Zidorovog** — t. 5; za **Furjanovo** — t. 16; oko sv. Sofije — t. 21, t. 22; **Jelenska konopla** — t. 13, t. 14; koncem svibnja t. 1; u svibnju, odnosno lipnju troječke i telovske konople — t. 24; početkom lipnja — t. 7, t. 9, t. 12).

Pripremanju tla za sjetvu seljaci u pravilu posvećuju izuzetnu pažnju. Polje valja dobro nagnojiti, osobito za konoplju. Često, da bi zemlja bila jača, upotrebljavaju gnoj od peradi; jaka zemlja naime ne pogoduje korovu. Zemlju dobro usitne, kažu da mora biti pripremljena **kak za vrt, kak za šalatu**. Obično njivu za konoplju preoru dva puta — jednom na jesen, drugi puta u proljeće, no ima sela (t. 16, t. 18, t. 21, t. 26) u kojima se **triput praši pod ko-**

⁴ Možda se u imenu ledine Pamuk (uz potok Crna mlaka, blizu Maruševca) krije trag pokušaju da se u tom kraju udomači pamuk.

⁵ — J. Kotarski, navedeno djelo, str. 246, kaže da u Loboru poznaju jesenske, telovske i trojačke konoplje. Naknadnim provjeravanjem (uz pomoć Osmogodišnje škole Labor) ustanovljeno je da se u tom kraju nikad nije sijala konoplja u jesen, te se očito radi o nesporazumu.

noplu. Polje izbranaju prije i poslije sjetve. Veće grude posebno drobe motikama. Na strmo položenim poljima (oko Vinice i Lovrečana) zemlju kopaju i usitnjavaju motikama i grabljama. U Zajezdi (t. 23) zasijano polje prekriju granjem da ptice ne bi pozobale sjeme.

Lan i konoplju u pravilu ne pljeve. Tek ponegdje (t. 10, t. 14, t. 17) smatraju da je potrebno pljeviti lan.

Konoplja je dvodomna biljka, pa stabljike s muškim cvijetom (**cvetna konopla, belica**) sazriju prije onih sa sjemenjem (**semenica, semenka, črnica**). Radi toga se ili prvo izabire i čupa cvjetna) u tom slučaju ju zovu prva konopla, u t. 23: **zbiranjke**), a sjemena (**druga konopla, t. 23; kukulje**) ostavi još 2—4 tjedna da posve sazrije, ili se zajedno čupa čitav urod; u ovom slučaju zrnje rijetko upotrebljavaju za sjeme (t. 12: potreban broj stabljika bace na krov od štaglja da tamo do kraja sazrije), nego se radije prodaje uljarama, a za sjeme posiju posebno narijetko konoplju među kuruzom gdje se ona može bolje razviti. Semenice, od kojih žele dobiti zrnč za sjetvu, nekoliko dana nakon žetve suše, pa tek onda omlate. Njih obično bace jer su postale prekrute za obradu.

Vrijeme žetve konoplje seže od konca srpnja do početka rujna. Prve konoplje, zbiranjke, vade koncem srpnja (oko **sv. Jane i Jakovljevog** — t. 9, t. 12, t. 18, t. 19, t. 20, t. 21), početkom kolovoza (t. 14), sredinom kolovoza (oko **Velike meše, Rokovog** — t. 1, t. 4, t. 5, t. 6, t. 7, t. 8, t. 11, t. 24) i koncem kolovoza (t. 3, t. 17). Druge konoplje vade se početkom rujna. Ozimi lan vade koncem lipnja (oko **Ivanja** — t. 4, t. 14, t. 24), i u kolovozu (t. 23), a jari sredinom kolovoza (o **Lovrečovu** — t. 24).

Žetvu svagdje obave bez ikakva pomagala tako da bilje jednostavno čupaju rukom (**skubsti** zapadno od Varaždina, **pukati** južno i istočno; rasprostranjenost ovih naziva vidljiva je na karti II). U Svibovcu (t. 11), gdje konoplju sada gaje samo za dobivanje sjemenja koje otkupljuju uljare, i nešto za izradu užadi, neki danas obavljaju žetvu kosom ili srpom.

Pri čupanju toliko vlati, koliko obuhvate rukom (ili nešto više) vežu kraćim vlatima pri korijenju i glavicama u rukovjeti (**rukovet, ručica, kuća, šaka**; karta IV). Rukovjeti zatim vežu — obično slamom, katkad vrbovim šibljem (**bekovinom** — t. 1) u veće snopove (**močilka, močelnica** i sl., **snop, pušl, breme**; karta IV). Broj rukovjeti u snopu je stalan, i iznosi **4—5, 10, 12, 16, 20, 24**. Pretežu brojevi **12 i 20**. Prostorni raspored prikazan je na karti IV. Prema broju rukovjeti, odnosno snopova, vlasnik zna već unaprijed koliko će dobiti platan od određenog uroda.

Kako bilje čupaju zajedno s korijenjem, to ga treba očistiti i od korijenja i od cvjetnih glavica odnosno sjemenja. Korijenje i glavice većinom odsjeku sjekirom⁶ još na polju, prije vezanja u rukovjeti. Glavice rijetko ostavljaju na stabljici (t. 22). Korijenje lana također katkad ostave na stabljici (t. 23) te ga nakon namakanja otuku u stupi. Isti slučaj bit će i u Loboru (t. 24), premda to u izvoru nije jasno vidljivo. U Vidovcu (t. 10) udarali su štapovima po korijenju lana sve dok ono nije otpalo.

Za vađenje lanenog sjemenja ponegdje su (t. 10, t. 13, t. 15, t. 17, t. 18) upotrebljavali veliki drveni češalj **ruhl**, **rihel**. Inače su lan, a konoplju uopće mlatili. Negdje su mlatili štapom ili cijepom po snopu (t. 4, t. 8, t. 10, t. 12, t. 17, t. 18, t. 19, t. 22, t. 23, t. 24), ili su snopom **štrihali** — udarali po nečemu (bačvi, klupi, dasci: t. 2, t. 3, t. 9, t. 13, t. 14, t. 15, t. 16, t. 20 t. 21, t. 25; u t. 7 su **štrihali** po podu). U Podrutama (t. 22) su konopljinu sjeme vadili rukama.

Nakon čupanja i čišćenja na jednom djelu obuhvaćenog područja bilje odmah moče (osim onoga koje je određeno za sjeme). Neki čak kažu da se bilje mora odmah močiti, jer da se inače pokvari (t. 11, t. 13). Drugdje su bilje najprije nekoliko dana sušili na suncu (kažu da je onda vlakno čvršće — t. 23). Negdje bilje suše i na plotu, a zatim spremaju do proljeća i tada ga tek moče (t. 22, t. 24). Rasprostranjenost sušenja prikazana je na karti III.

Danas se posvuda truljenje drvenastog kostura biljke postiže namakanjem u vodi. Pri tom biraju topliju vodu jer se u njoj proces truljenja brže odvija. Zato bilje radije moče u riječnim rukavima, barama, manjim potocima, u planinskim krajevima (Ljubelj, t. 1, t. 23) u posebno za to pripremljenim jamama. Mjesto, gdje se bilje namače, zovu **močilo** (t. 1, t. 2, t. 13, t. 22, t. 25, t. 26), **črnec** (t. 8). Mnoga imena voda, kao **Črnec**, **Črnile**, **Črna mlaka**, mogla bi biti u vezi s močenjem bilja jer voda tom prilikom pocrni.

Bilje, zavezano u velike snopove, stavljaju u vodu; preko njega stave jake letve ili čvrsto pruće koje kukastim granama zakvače za dno. Preko svega stave terh — kamenje ili busenje — da slučajno ne bi isplivalo na površinu. Dužina namakanja ovisi o toplini vode, ali i o mjesnoj tradiciji. Ako je vrijeme loše i voda hladna dužinu trajanja udvostruče. Kad misle da bi bilje moglo već dosta dugo ležati u vodi, žene ga pregledaju; kad primijete da se vlakno — **lakno** odvaja od drvenastog veznog tkiva, onda je bilje dovoljno namočeno. Ako se bilje izvadi nešto ranije, onda su vlakna grublja, no čvršća, a ako se ostavi u vodi dulje, onda je pređa finija, ljepša, no rado se kida.

⁶ To je često **lučnica**, sjekira za tesanje luči. U Ladanju (t. 5) je zovu još i **konoplenšćica**.

Optimalnom dužinom namakanja konoplje smatraju 3—4 dana (t. 3, t. 4, t. 6), 5—7 dana (t. 7, t. 8, t. 9, t. 10, t. 11, t. 12, t. 13, t. 18, t. 19, t. 21, t. 24, t. 26), 8 i više (t. 1, t. 5, t. 14, t. 15, t. 16, t. 17, t. 23, t. 25). Konoplje **kukulje** namaču i do tjedan dana dulje nego **zbiranjke**. Lan se namakao kraće nego konoplja — obično oko 5 dana. U Podrutama, t. 22, lan su međutim namakali duže jer da je tvrdi.

Već je napušten postupak rošenja lana, zvanog i **plajhanje** (t. 25); u Bartolovcu su rekli **bumo rosili lana**. Samo na jednom mjestu je zabilježeno da su rosili i konoplju (t. 2). Lan bi obično tri dana namakali u vodi (t. 10, t. 13) i zatim rasprostirali po travi gdje je još dva tjedna bio izložen utjecaju rose i kiše. U sv. Đurđu ostavljali su lan da se rosi 15 dana na jednoj strani, pa bi ga onda okrenuli da se (isto 15 dana) rosi na drugoj. U Kameničkom Podgorju (t. 2) od vremena do vremena gazili su po rasprostrtom bilju da ga oštete kako bi prije istrulo; ako je bio vruć sunčan dan, onda su ga sakupljali i stavljali u hlad. Sada lan svagdje, gdje god ga još uzgajaju, moče u vodi.

Nakon završenog namakanja (a to je bilo osobito važno nakon rošenja) bilje pomno ispiru. To u Železnici (t. 7, a slično i drugdje) rade tako, da **pušl** izvade iz vode, razvežu **vez** od slame, uzmu jedan **snopič**, odvežu **vez** uz **vrat**, **pehaju** (tuku) **snopičem** po vodi sve dok ga ne isperu; zatim pomaknu **vez** od **korenja** prema **vratu** i ispiru drugi kraj **snopiča**. Ispranom **snopiču** rašire donji kraj poput nekog šatora (takav **snopič** onda zovu **kućica**) i stave ga na sunce da se osuši. U Loboru bilje ne suše samo na tratini, nego i na plotu.

Nakon sušenja bilje se može spremati, no obično odmah pristupaju slijedećem poslu — odstranjivanju drvenastog veznog tkiva — **pozderja** (istočno od Varaždina: **pozder**, zapadno i južno: **pozderje**; oko Ravne gore **terje**, **terinje**; karta V). Ovo obavljaju pomoću dva (negdje tri) postupka: ponajprije vlati drobe u stupi, zatim u nekim krajevima zdrobljeno pozderje pomno istresaju **stepanjem**, **otepanjem** vlati o neko drvo ili stup, i konačno preostalo pozderje trlicom istružu s vlati.

Krhkost pozderja znatno se povećava ako je bilje dobro ugrijano. To zagrijavanje u varaždinskom kraju postižu na dva načina — suncem⁷ i ognjem⁸. U nekim krajevima bilje zagrijavaju isključivo na suncu (t. 3, t. 4, t. 9⁹,

7 Osim u slučajevima kad se bilje nakon močenja sprema, sušenje i grijanje na suncu spajaju u jedan postupak.

8 U tu svrhu svagdje upotrebljavaju stare krušne peći, nekad čak i obične štednjake. U varaždinskom kraju nije pronađen trag posebnim pećima za zagrijavanje bilja kakve su poznate u Sloveniji i Austriji.

9 U Tužnom bilje stavljaju na prisojnu stranu krova da se bolje grije.

t. 10, t. 11, t. 14, t. 21¹⁰), u drugim samo peći (t. 20, t. 24 na temenu peći, t. 15, t. 16 u zagrijanoj pećnici); inače griju po lijepom vremenu na suncu, a ako ono nije dovoljno jako, tada na peći.

Bilje negdje griju samo prije stupanja (t. 1, t. 2, t. 3, t. 4, t. 9⁹, t. 10, t. 11, t. 14, t. 21¹⁰, t. 22), negdje prije stupanja i prije tarenja, a negdje smatraju da je važnije bilje grijati nakon stupanja a prije tarenja (t. 7, t. 13, t. 16, t. 20). Značajno je da tamo, gdje bilje griju na suncu, radije griju prije stupanja, a gdje griju na peći, prije tarenja. Zabilježeno je također (t. 13, t. 18) da se bilje prije stupanja grije na suncu, a prije tarenja na peći. U Bedenici (t. 26) bilje griju prije tarenja, stupanja i grebenanja.

Drobljenje **pozderja** obavljaju napravom zvanom **stopa, stoupa** (t. 4; **tukač**, t. 24: **tukača**). Za sam rad kažu da se **tuče pod, na, u stopi, stopu**. U Podrutama kažu da **idu treći**.

U varaždinskom kraju upotrebljava se pretežno nožna stupa¹¹. Tek prema zapadu i južno od Ivančice upotrebljavaju ručnu stopu. Da bi istresli zdrobljeno pozderje, **otepaju, stepaju** vlati o neko drvo, stup ili **žrt** (greda kojom se pričvrsti sijeno na kola). Ovaj postupak u nekim krajevima drže značajnim, obaveznim, dok drugdje vlati jednostavno stresu rukom ne pridajući tome osobitu važnost. Područje, na kojem otepaju vlati prikazano je na karti V.

Preostalo pozderje istružu s vlakana na **terlicama, trlicama**. U trlici se **tere** (t. 22: **miče**). Sama trlica, sastavljena od tri bukove daščice, ne razlikuje se od trlica u okolnim područjima. Razlike se pojavljuju tek pri postavljanju trlica. Pretežno su trlice jednim krajem utaknute u neki stup ili gredu od kuće¹². Prema Podravini i prema Zagrebu češće su trlice postavljene na dva stupa poput nogu. Ima i takovih koje su pričvršćene na klupicu. U Pušćinama i dalje po Međimurju također poznaju trlicu utaknutu u zid, no pretežu dvostruke trlice, postavljene na četiri noge tako, da mogu na njoj raditi dvije žene zajedno.

Nakon što bilje u trlici pomno očiste od pozderja, pristupaju sortiranju vlakana po dužini, o čemu dobrim dijelom zavisi kvaliteta prede. Sortiranje

10 U Kalničkoj Kapeli bilje preko dana zagrijavaju na suncu. Pred večer, kad sunce prestane grijati, zamataju ga u velike plachte da se ne ohladi. Stupaju po noći.

11 Oblici naprava koje se upotrebljavaju u okolici Varaždina odgovaraju onima u nekim drugim krajevima. Zato se ovdje ispuštaju njihovi opisi, pa se čitalac upućuje na već objavljene izvore. Opis i fotografija nožne stupe (iz Remeta kraj Zagreba) objavljeni su u navedenom djelu K. Moszynskoga na tabli XIV. sl. 2. Ručna stupa iz Gornje Batine kraj Zlatara u istom djelu, sl. 264—1, te u navedenom prilogu J. Kotarskog iz Lobora na str. 244.

12 Opis i fotografija trlice utaknute u zid objavio je J. Kotarski u nav. djelu, str. 244.

se obavlja povlačenjem rukovjeti po čeličnoj četki, pri čemu kratka vlakna ostaju na njoj, a dulja u ruci. Naziv za četku je na većem području **greben**, drugdje **mikač** (karta V). Naziv za rad je **mikati, omikati** (t. 2: **smukati**, t. 1, t. 23: **cumikati**).

Na grebenu se dobiju dvije kvalitete vlakna: dulje, bolje, obično zvano **povesmo** (t. 7: **preja**, t. 14: **vlakno**, t. 16: **osnovna preja**) i kraće koje daje grublju pređu, zvano **kodelja** (t. 7: **špaga**, t. 16: **hodnišna preja**). Otpatke, zvane **turjača**, ne pređu, nego ih upotrebljavaju za čišćenje raznih predmeta, punjenje jastuka i katkada za povezivanje loze.

Kombiniranjem niti razne kvalitete (pri čemu nit od **povesma** obično tvori **osnovu**, a od **kodelje vutek**) i raznog porijekla (lan, konoplja, kupljeni pamuk) dobiva se raznovrsno tkanje, nazvano katkad prema vrsti, odnosno kombinaciji, niti.

Posljednji je postupak pri obradi lana i konoplje dobivanje niti predenjem na nožni **kolovrat**. Na obuhvaćenom području nije pronađen nikakav trag kakvog starijeg načina predenja. Kolovrat u okolici Varaždina¹³ ima pretežno vodoravni okvir. Kolovrat s okomitim okvirom znatno je rjeđi, a upotrebljavao se uglavnom u neseljačkim krugovima.

Preslica na obrađenom području nije mobilna. Ona se donjim krajem zatiče bilo u svoj vlastiti stalak (**kubača**; u t. 1 je to često obični panj), klupicu na kojoj prelja sjedi, u okvir kolovrata ili u drugi koji predmet (t. 24: stranica kreveta). Kolovrat s vertikalnim okvirom ima redovno na sebi pričvršćenu preslicu.

Prema obliku gornjeg dijela (kamo natiču pređu) mogu se preslice u okolini Varaždina podijeliti u dvije grupe. Preslica križnog oblika (ravan štap u koji je otprilike pedalj pod vrhom poprijeko usađena mala prečka) poznata je istočno od Varaždina (u t. 19 preslica ima dvije prečke, poput dvostrukog križa). Zapadno od Varaždina upotrebljavaju se rašljaste preslice (ravan štap koji se oko pedalj pod vrhom račva u rašlje). Južno od Varaždina poznata su oba oblika preslice. Rasprostranjenost ovih oblika prikazana je na karti II. Kolovrat s okomitim okvirom, redovno lijepo tokaren, ima u pravilu isto tako lijepo tokarenu preslicu koja bi po svom obliku najprije odgovarala igličastoj¹⁴.

Radi usporedbe kratko će se opisati postupci u Novigradu Podravskom: tamo se sije jari lan, **puče**, veže u **ručice**; 12 ručica

13 Opis kolovrata kod J. Kotarskog, nav. djelo, str. 244.

14 Naziv prema terminologiji K. Moszynskoga, nav. dj. str. 306.

čini jednu **močilnicu**. Sjeme se skida na **rilju**; bilje namače 5—6 dana u vodi, suši na suncu, stupa u nožnoj stupi, **rukoveče** (rukovečati = otepati rukovjet) o **žrt** da otpadne **pozderje, grije** na suncu ili peći, tare na trlici koja je pričvršćena na dva stupića ili klu-picu, **miče** na **mikaču**; pređa se natiče na lopatastu preslicu i pređe danas na kolovrat, dok se stariji još sjećaju pređenja vretenom.

* * *

Da bi se mogao odrediti značaj izložene građe, treba najprije uočiti postojanje čitavog niza što sitnijih, što krupnijih inačica koje se pojavljuju kod pojedinih elemenata. Teško bi se mogao naći neki postupak, naziv, oblik, koji bi u svim krajevima bio potpuno jednak. Objasniti zašto na nekom području postoje razlike, moguće je tek onda kad se utvrdi njihovo porijeklo. Pri tome se u konkretnom slučaju mora uzeti u obzir već i samo formiranje etničkih područja nakon velikih seoba početkom srednjeg vijeka, kasnije preseljavanje grupa stanovništva te uzor i utjecaj susjeda; neće se smjeti zanemariti ni samostalno mijenjanje pojava radi promjena uslova u kojima one postoje.

Već bez dublje analize može se uočiti da oblici, postupci, nazivi većine pojava pri obradi lana i konoplje, slični ili jednaki onima kod zapadnih i istočnih Slavena odaju svoj zajednički, praslavenski izvor.¹⁵ Ta činjenica sama po sebi ipak neće biti dovoljna da se za neku pojavu a priori tvrdi da su je baš Slaveni umijeli u novu postojbinu kao svoju inovaciju jer kod osnovnih postupaka obrade postoji realna mogućnost da ih je u istom obliku poznavalo i ono stanovništvo koje su Slaveni ovdje zatekli.

Takovi stari, temeljni elementi bit će prije svega već samo poznavanje bilja — lana i konoplje¹⁶, zatim čupanje rukom, rastvaranje veznog tkiva močenjem i rošenjem, sušenje, drobljenje raznim pomagalicama, pređenje uz upotrebu preslice¹⁷. Ostaci nekih postupaka znatnije starine mogu se naći u nekim krajevima — tako odstranjivanje korijenja lana udaranjem štapom ili stupom (što je poznato i u susjednim krajevima, Prekmurju¹⁸, Beloj Krajini¹⁹ i drugdje), ostavljanje vrhova na biljci, vađenje zrnja rukom. Ostatak

15 Dr. M. Gavazi, Kulturna analiza etnografije Hrvata, Narodna starina VII, Zagreb 1928 na str. 136, i — Dr. Gavazzi, Sudbina stare slavenske baštine kod južnih Slavena, Biblioteka Etnološkog društva, Jugoslavije, 2, Beograd 1959. str. 5

16 Premda V. Geramb, nav. dj, I, str. 216, navadajući L. Niederlea, ukazuje na mogućnost da su konoplju u ove krajeve donijeli tek Slaveni;

17 Oblike preslica, poznate Slavenima uopće, prikazuje je K. Moszynski u nav. dj, str. 306; o specifično slavenskom obliku preslica pisao je

— Dr. M. Gavazzi, Oko tipa praslavenske preslice, Lud Slowianski, I, Kraków 1929.

18 — Novak, Pridelovanje lanu, nav. djelo str. 61,

19 — B. Račić, nav. djelo str. 145.

starijeg postupka možda je stepanje, otepanje vlakana o neki stup. Ovaj postupak imao bi puno opravdanje u slučaju da se nakon stupanja vlakna ne taru na trlici. Ovo će biti slučaj u Baranji²⁰, gdje ne upotrebljavaju trlicu nego vlaknima stružu po oštroj dasci pričvršćenoj na dva stupića poput trlice. Kažu da **tepanje na tepači**. Sam naziv **tepanjiti, tepača**, kao da odaje prvotni rad otepavanje. Do sadašnjeg struganja i oblika sprave (napadno slične trlici) moglo je tamo doći sekundarno, možda pod uplivom prave trlice. To dozvoljava stvaranje pretpostavke da je stepanje ostatak postupka iz vremena kad se nisu upotrebljavale trlice.

Znatno pretežu elementi koji se uže mogu povezati s praslavenima. Tako su skoro svi nazivi koji obilježavaju pojedine elemente, kao: **len, konopla, črnica, belica, zbiranjka, kukuljka, skubsti, pukati, snop, rokovec, kuča**²¹, **močelnica, močilo, stopa, terlica, terje, pozderje, greben, povesimo, kodelja, preslica** i niz drugih praslavenskih i imaju odgovarajuće paralele u zapadnim i istočnim slavenskim jezicima. Istog je podrijetla i odraz šezdesetinskog sistema brojenja u broju rukovjeti u jednom snopu: 12 (= 60 × 5) i 24 (= 2 × 12), premda to nije tako očito kao u Beloj Krajini²² gdje taj broj iznosi 60, ili u Prekmurju²³ gdje dosiže 120 (= 2 × 60). Stupe i trlice, naprave s već izdiferenciranom funkcijom, poznavali su očito već i stari Slaveni, što dokazuju ne samo etnološke paralele²⁴ nego izgleda već i arheološki nalazi²⁵. Možda ne će biti na odmet, upozori li se usput na to da Poljaci ručnu stupu zovu **cierlica** (dok trlicu zovu **miedlica**) a da u Podrutama (gdje također upotrebljavaju ručnu stupu) kažu da idu **tret na stopu** (dok na trlici **miču**).

Teško da će se moći sa sigurnošću odrediti porijeklo rošenja i grijanja ognjem na ovom području, jer premda su oba postupka poznata i drugim Slavenima²⁶, varaždinska se okolica u tome veže s ostalim sjeverozapadnim rubom Hrvatske²⁷ preko Slovenije²⁸ s alpskim područjem²⁹, gdje znatno pre-

20 — Z. Lechner, nav. djelo, na str. 94.

21 naziv **kuča, kučica** mogao bi biti prenesen na samu rukovjet s oblika rasprostrte rukovjeti (koji podsjeća na kolibicu); nju zovu **kuča, kučica** i u onim krajevima, gdje samu rukovjet nazivaju **rokovet**

22 — B. Račić, nav. djelo, str. 145.

23. V. Novak, Prideoivanje lanu, nav. dj., str. 145.

24 Dr. M. Gavazzi, Kulturna analiza etnografije Hrvata, nav. dj., str. 136, sl. 12a i 12b.

25 — W. Hensel, Słowianszczyzna wczesnosiedmowieczna, Poznan 1952, str. 127 i dalje

26 — K. Moszynski, nav. djelo, str. 295.

27 — V. Rožić, Prigorje, nav. djelo str. 176

28 — V. Novak, Slovenska ljudska kultura, str. 78

29 — V. Geramb, nav. djelo, str. 67 i dalje

— A. Haberlandt, Taschenwörterbuch der Volkskunde Österreichs, II, Wien 1954, natuknica Flachsberbereitung na str. 37.

teže rošenje, a za grijanje (koje se provodi isključivo ognjem) postoje posebne kućice s velikim pećima³⁰. Jugozapadno od navedenog područja autoru poznati malobrojni podaci ne potvrđuju ove postupke. Tek je u Imljanima³¹ zabilježeno da rose lan i konoplju i zagrijavaju ih na pećima; u Varošu³² rose lan. Sličan je slučaj i sa sušenjem bilja prije močenja koje se također veže na sjeverozapad. U Sloveniji³³ i Austriji³⁴ bilje suše na ostrvima i kozolcima; možda se pod tim utjecajem južno od Ivančice bilje suši na plotu. Kako još nema dovoljno poznate građe s drugih područja, može se samo pomišljati da su ove pojave mogle biti preuzete sa sjeverozapada, ili je barem blizina Alpa utjecala na njihovo održavanje.

Dok tisućljetno susjedstvo s Mađarima nije ostavilo traga u načinu obrade tekstilnog bilja, što je, uzme li se u obzir da su Mađari bili izraziti stočari koji su koristili životinjsku sirovinu — dlaku i kožu — posve razumljivo, blizina srednje Evrope ne može se previdjeti.

Osim upravo navedenih pojava nejasna izvora može se jasno uočiti grupa elemenata koja je došla sa sjeverozapada iz Alpa i srednje Evrope bilo direktno, bilo posredstvom Slovenaca. Ovamo spada broj od 20 rukovjeti u snopu. Prodor ovog, dvadesetinskog, sistema brojenja dobro je vidljiv na karti IV: prodro je dolinom Drave i dosegao do Ivančice i Kalnika, ostavljajući tek male otočiće drugih brojeva koji kao da su nastali miješanjem ili napuštanjem tih sustava. Ista pojava uzmarka starog (šezdesetinskog) načina brojenja pred dvadesetinskim vidljiva je i kod brojenja niti kod tkanja³⁵.

---

30 — F. und G. Maresch, Das Dürrhäusel im oberen Pielachtal, Österreichische Zeitschrift für Volkskunde, NS XVII, Heft 1, Wien 1963, str. 17.

31 — L. Lukić, Varoš, nav. djelo str. 167.

32 C. Đ. Popović, Privreda, Glasnik zemaljskog muzeja u Sarajevu — Etnologija, NS. XVII, Sarajevo 1962, str. 65 (svezak posvećen ispitivanjima u Imljanima).

33 V. Novak, Slovenska ljudska kultura, str. 78.

34 V. Geramb, nav. djelo, str. 66.

35 — Dr. M. Gavazzi, Sudbina, nav. djelo str. 6.

36 **Ruhl** od **die Riffel**, vidi M. Pleteršnik, Slovensko-nemški slovar, Ljubljana 1895, sv. II, str. 426, natuknice **Rifelj**, **rihelj**

37 **Štrihati** = **streichen**, udarati nečime po nečemu; u okolici Varaždina ne štrihaju samo konoplju, nego i žito, osobiti raž (jer se pritom slama najmanje ošteti, pa je osobito pogodna za pokrivanje krovova). Postoji i posebna vršaća naprava od prepletenog ljeskovog šiblja (ljesa postavljena vodoravno na 4 noge; zrnje pada kroz nju na podstavljenu ponjavu) po kojoj se **štriha** — udara snopom, a zovu je **štrihalnica** (usp. njem. **die Streichbank, der Streichbock**). Prijevojni vokal i pokazuje da je ova riječ morala doći u rječnik seljaka ovih krajeva prije promjene korijenskog vokala koja je izvršena formiranjem novovisokonjemačkog govora iz srednjevisokonjemačkog.

38 **Plajhanje** od njem. **bleichen**; ovaj se izraz upotrebljava u austrijskoj Štajerskoj u obliku **blajchen** (V. Geramb, nav. dj. str. 67). U Prekomurju lan stave na **plejo** (V. Novak, Lan in njegovi izdelki, nav. djelo, str. 34).

U tu grupu elemenata mogu se ubrojiti neki nazivi, kao **pušl**, **ruhl**³⁶, **štrihanje**³⁷, **plajhanje**³⁸ preuzeti iz Njemačkog.

Kolovrat je isto došao u naše krajeve iz srednje Evrope gdje je navodno izumljen oko god. 1520³⁹. Da je on ovdje već dugo u upotrebi, to dokazuje činjenica da na obuhvaćenom području nije pronađen trag nekom drugom načinu predjenja niti. U općoj je upotrebi kolovrat s vodoravno položenim okvirom, dok je onaj s okomitim⁴⁰ znatno rjeđi i izgleda da je bio upotrebljavan više u neseljačkim krugovima.

Promjene prilika uslovljavaju i mijenjanje nekih pojava koje su se tim promjenama našle u novom položaju. Tako je upotreba kolovrata dovela do pričvršćavanja nekoć mobilne preslice o neko postolje. Osobito značajna je ovdje industrijska proizvodnja tekstila čiji proizvodi postaju sve pristupačniji povećavanjem kupovne moći pretežno već samo poluseljačkih domaćinstava. Prodor kupovine robe i napuštanje stare bijele prtene odjeće čine proizvodnju domaće platna suvišnom. Konoplja se nešto dulje zadržava jer od nje prave čvršću tkaninu i užad. Danas u nekim slučajevima gaje ovo bilje samo radi nekoć sporednih razloga (lan kao stočni lijek, konoplja kao proizvod koji se prodaje tvornicama ulja). Sve manje značenje lana i težnja za lakšim i bržim načinom rada doveli su početkom ovog stoljeća do napuštanja postupka rošenja.

Što modernija tehnička pomagala (koja polako uvode i u selo brži tempo života), što nova funkcija konoplje uvjetuju i pojednostavljivanje nekih postupaka. Tako se danas polaže manje pažnje brižnoj obradi tla (u stvari se jednostavnijim, tehnički savršenijim postupcima postiže isti učinak) i pristupa žetvi pomoću kose ili srpa.

Novi način života uslovio je i napuštanje starih vjerovanja i običaja koji su pratili opisane poslove.

Kraj poznate činjenice⁴¹ da je postojalo (a traje u izvjesnoj mjeri i danas) dosta jako strujanje kulturnih elemenata sa sjeverozapada ne iznenađuje prisutnost pojava srednjeevropskog izvora, kao ni pomanjkanje bilo kakvih specifično mađarskih elemenata u ovom poglavlju seljačke kulture.

---

39 V. Geramb, nav. djelo, str. 63.

40 U Seketinu (kbr. 56) na tavanu stare zadružne hiže (nažalost već porušene), vl. Besak Drago, stajao je uz dva kolovarta s vodoravnim okvirom i jedan s okomitim; navodno ga je donijela majka sadašnjeg vlasnika s granice (negdje jugoistočno od Zeline), pa ga zovu graničarski kolovrat.

41 — Dr. M. Gavazzi, Zur volkskundlichen Erforschung der Beziehungen des Ostalpenraumes und seiner östlichen Grenzgebiete, Alpes orientales, Ljubljana 1956, str. 186.

No i srednjeevropski utjecaji i promjene uslovljene drugim okolnostima mogu objasniti postojanje samo nekih razlika, dvostrukosti (npr. broj 20 — broj 60, **snop** — **puši**, čupanje — košnja), dok mnoge druge ostaju nerazjašnjene. Razlog tome je dijelom očit praslavenski izvor svih inačica jedne pojave (**pozder** — **pozderje**, **pukati** — **skubsti** i sl.) Niz dvostrukosti u kulturi Južnih Slavena našlo je svoje objašnjenje⁴² kao varijante koje potječu još iz vremena praslavenske zajednice, pa današnji njihov razmještaj svjedoči o tokovima i vremenu migracija pojedinih slavenskih etničkih grupa.

Mnoge druge inačice opet su sekundarne, nastale iz raznih uzroka u no-voj domovini.

Pojedine pojave (odnosno varijante) s vremenom se prenose u druga područja, što današnju sliku čini još zamršenijom. Postojanje takovih migracija nekih pojava može se jasno pratiti i danas, što ilustrira npr. spomenuti slučaj s kolovratom vertikalnog okvira (bilješka⁴⁰), ili podatak iz Kameničkog Podgorja (t. 2) da se stariji ljudi sjećaju kako su nekoć stupali nožnom stupom, dok se danas može u selu naći samo ručna. Ovo prodiranje pojava može se pratiti na kartama (kako je to pokazano kod već spomenutog pro-dora dvadesetinskog sustava brojenja, karta IV).

Posebnu grupu čine one razlike koje se pojavljuju kod pristupa obradi lana i obradi konoplje (za konoplju se zemlja brižnije obradi; pljevi se samo lan; samo laneno sjeme se vadi ruhlom⁴³; rošenje se odnosilo skoro isključivo na lan; gdje se lan i moči, to traje kraće nego kod konoplje; korijenje lana se uvijek ne opsjeća, nego često otuče štapom ili stupom).

Na priloženim kartama prikazano je rasprostranjenje inačica nekih pojava u okolici Varaždina. One se pojavljuju u manje-više određenom području i može se primijetiti da se prostorne slike razmještaja varijanata raznih pojava katkada poklapaju, što može ukazati na eventualni zajednički neposredni izvor.

Zajedno se pojavljuju otepanje pozdera, naziv **pozder** i naziv **mikač** (odnosno s druge strane nepotrebnost stepanja, nazivi **pozderje** i **greben**). Područje prve grupe varijanata kao da se uvlači iz Podravine (usp. Novigrad Podravski) u dolinu Bednje (karta V).

42 — Dr. M. Gavazzi, Problem karakterističnoga razmještaja nekih etnografskih elemenata na Balkanu. *Extrait des comptes rendus du IV-e congrès des géographes et des ethnographes slaves*. Sofija 1936.

— D. B. Bratanić, Uz problem doseljenja južnih Slavena, Zbornik radova Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1951.

— Dr. Gavazzi, Zapadno-panonski slavenski pojas u davnini, *Etnografia polska* III, Wrocław 1960, str. 159.

43 F. und G. Maresch, nav. djelo.

Područje upotrebe ručne stupe donekle se poklapa s područjem sušenja bilja prije močenja i ograničeno je na zapadno područje i kraj južno od Ivančice (karta III).

Naziv **skubsti** i rašljasta preslica pojavljuju se zapadno, a **pukati** i križna preslica istočno od Varaždina (Novigrad Podravski: **pukati**, lopatasta preslica); karta II.

Nazivi **rukovet-ručica**, **močelnica** (i sl.) kao da dolaze s juga do Varaždina gdje razdvajaju područje naziva **kuća**, **snop** (**pušl** kao prevod **snopa**), a pojavljuju se opet u Podravini u Novigradu (karta IV).

Obuhvaćeno područje premalo je da bi se na osnovu ove građe mogli izvađati dalekosežniji zaključci. Mnogi će odnosi postati jasniji, ili će se čak pojaviti u posve drugom svjetlu kad bude podrobno poznata građa iz drugih krajeva čemu će najviše pridonijeti rad na Etnološkom atlasu Jugoslavije.

Za sada se je moglo tek ukazati na neke probleme na postojanje određenih pojava i njihov razmještaj i povezivanje na ovdje obuhvaćenom području.

POPIS MJESTA IZ KOJIH JE OBJAVLJENA GRAĐA

1. Brdo (kraj Jesenja Gornjeg)
2. Kameničko podgorje
3. Dolnja Voča
4. Lovrečan (kraj Križovljana)
5. Gornje Ladanje
6. Vuglovec
7. Ivanečka Železnica
8. Margečan
9. Tužno
10. Vidovec
11. Svibovec
12. Pušćine
13. Biškupec
14. Gornji Kučan
15. Mali Vrh (na Varaždinbregu)
16. Kelemen
17. Bartolovec
18. Ludbreški sv. Đurd
19. Veliki Bukovec
20. Petkovec
21. Kalnička Kapela
22. Podrute
23. Zajezda
24. Lobor
25. Mirkovec (kraj Bisaga)
26. Bedenica
27. Novigrad Podravski
28. Gornja Batina
29. Ključ

Većim djelom su korišteni vlastiti zapisi (pretežno iz 1963. god.). Nešto podataka posredovali su suradnici s terena, kojima se autor najsrdačnije zahvaljuje.

РЕЗЮМЕ

В этой статье описана обработка льна и конозлы - сев, прополка, выдергивание, мочение, сушение, крошка, очистка и изготовление нити прядением на самопрялке.

Изложенный материал происходит из окрестности Вараждина и северо-западной Хорватии (карта I). В статье расчленены формы приспособлений, способы работы, названия, показано их распространение и указано, как нужно искать источники отдельным элементам.

Распространение выбранных вариантов показано на картах II-V:

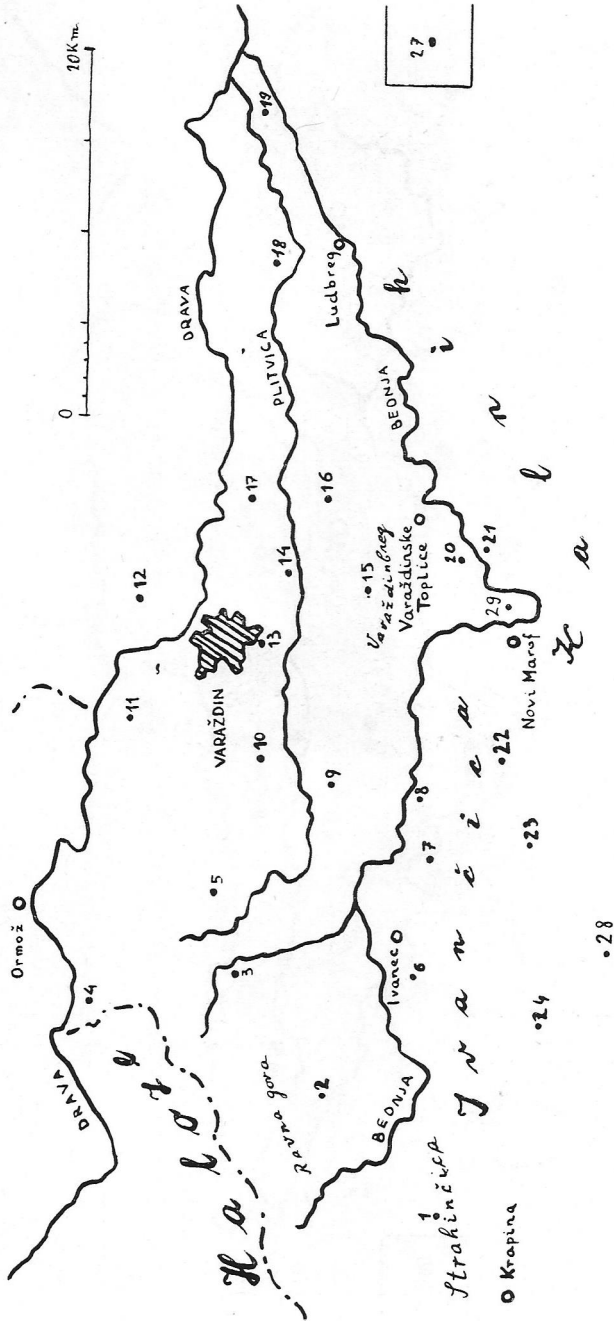
карта II - типы прялок, названия за выдергивание;

карта III - ножная и ручная мялка, сушение растений перед мочением;

карта IV - названия за маленький сноп, названия за большой сноп, число маленьких снопов в большом;

карта V - название за отбросы, название за стальной гребень, место между толчением и трепанием, на котором отпадают колосья.

- IX 1. Kameni cjepač (Spalter) jednostrano ukošene oštrice—kremen—
dulj. 71 mm, šir. 51 mm, deb. 42 mm.
- X Karta paleolitskih nalazišta s područja varaždinskog kotara
- XI Varaždinska oružana
- XII Popis poslanog oružja u varaždinsku oružanu 1586. godine
- XIII 1. Varaždin u vrijeme postojanja bedema (XVIII st.) pogled s juga
2. Dio sačuvanih varaždinskih utvrda (XIX st.) pogled sa sjevera
- XIV Plan Varaždina I. Beyschlaga prije rušenja bedema (1807.)
- XV Plan Varaždina A. Kiesswettera sredinom XIX st. s novo nastalim ulicama
- XVI 1. Kompleks zgrada izgrađenih na jugoistočnom dijelu grabišta
2. Novo nastali trg (Kapucinski-Lenjinov) na jugozapadnom dijelu grabišta
- XVII 1. »Dravska« — Kukuljevićeva ulica nastala na istočnom grabištu
2. »Nova« — Kačićeva ulica nastala na zapadnom grabištu
- XVIII 1. Gimnazija izgrađena 1870 g. na istočnom grabištu
2. Kazalište izgrađeno 1873 g. na južnom grabištu
- XIX Poziv Metela Ožegovića
- XX Zgrada u kojoj je otvorena Ilirska čitaonica u Varaždinu
- XXI Srebrene hvataljke J. Kunića zatvorene (1) i otvorene (2)
- XXII 1. Kalež od pozlaćena srebra s emaljnim medaljonima J. Kunića, danas
u župnoj crkvi Konjščina
2. Žigovi na kaležu J. Kunića (Varaždin, oko 1800 g.) iz Konjščine
- XXIII Područje na kojem je sakupljena građa o obradi lana i konoplje
- XXIV Karta naziva za čupanje i za oblik preslice
- XXV Karta s oblicima stupa i mjestima gdje se prva konoplja suši prije močenja
- XXVI Karta s podacima o rukovjetima i snopovima
- XXVII Karta s podacima o stepanju i nazivima za otpadak i greben
- XXVIII 1. Opleće bednjanskog kraja (Rinkovci)
2. »Prsnik« (samostalni dio nošnje)
- XXIX 1. Rukav opleća bednjanskog kraja
2. »Kraglin« ili »Kraglec« (samostalni dio opleća)
- XXX Aparat za prepariranje gusjenica

KARTA I

PODRUČJE NA KOJEM JE SAKUPLJANA GRAĐA

•26 •25

•28

○ Krapina

1 Strahinjeva

6 Ivanec

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

23

22

21

20

19

18

17

16

15

14

13

12

11

10

9

8

7

24

23

22

21

20

19

18

17

16

15

14

13

12

11

10

9

8

29

28

27

26

25

24

23

22

21

20

19

18

17

16

15

14

13

21

20

19

18

17

16

15

14

13

12

11

10

9

8

7

6

5

16

15

14

13

12

11

10

9

8

7

6

5

4

3

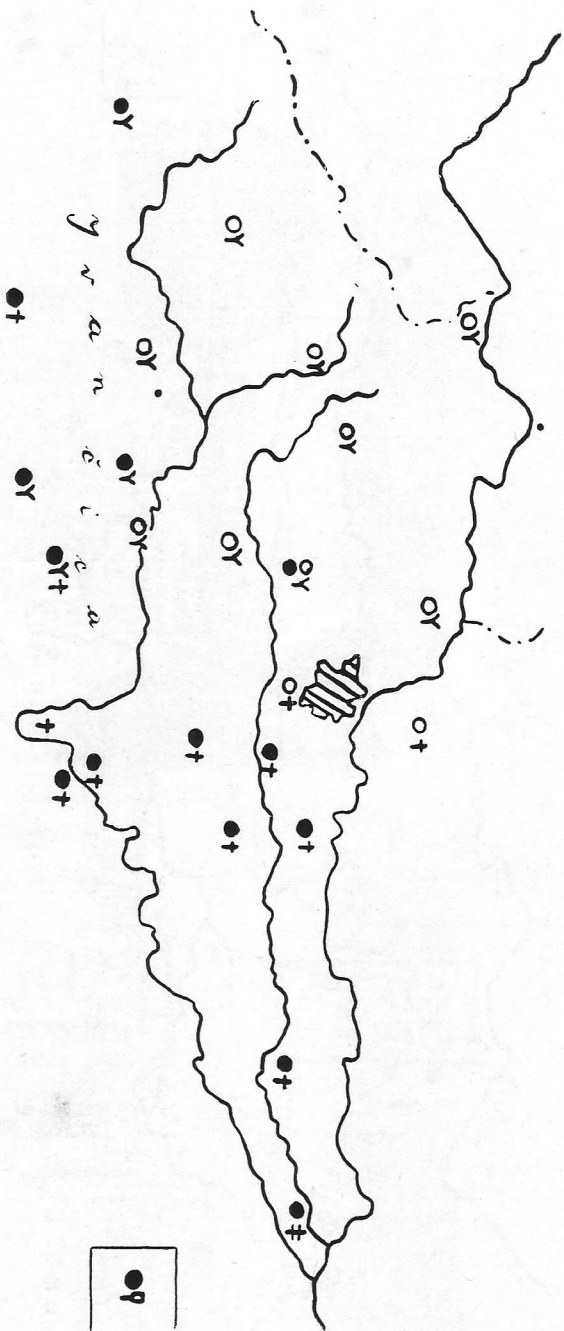
2

1

0

27

KARTA II
 NAZIV ZA ČUPANJE
 OBLIK PRESLICE

○ skupšću
 ● pukati

Y rašljasta preslica
 + križna preslica
 f dvostruka križna
 p lopatasta preslica

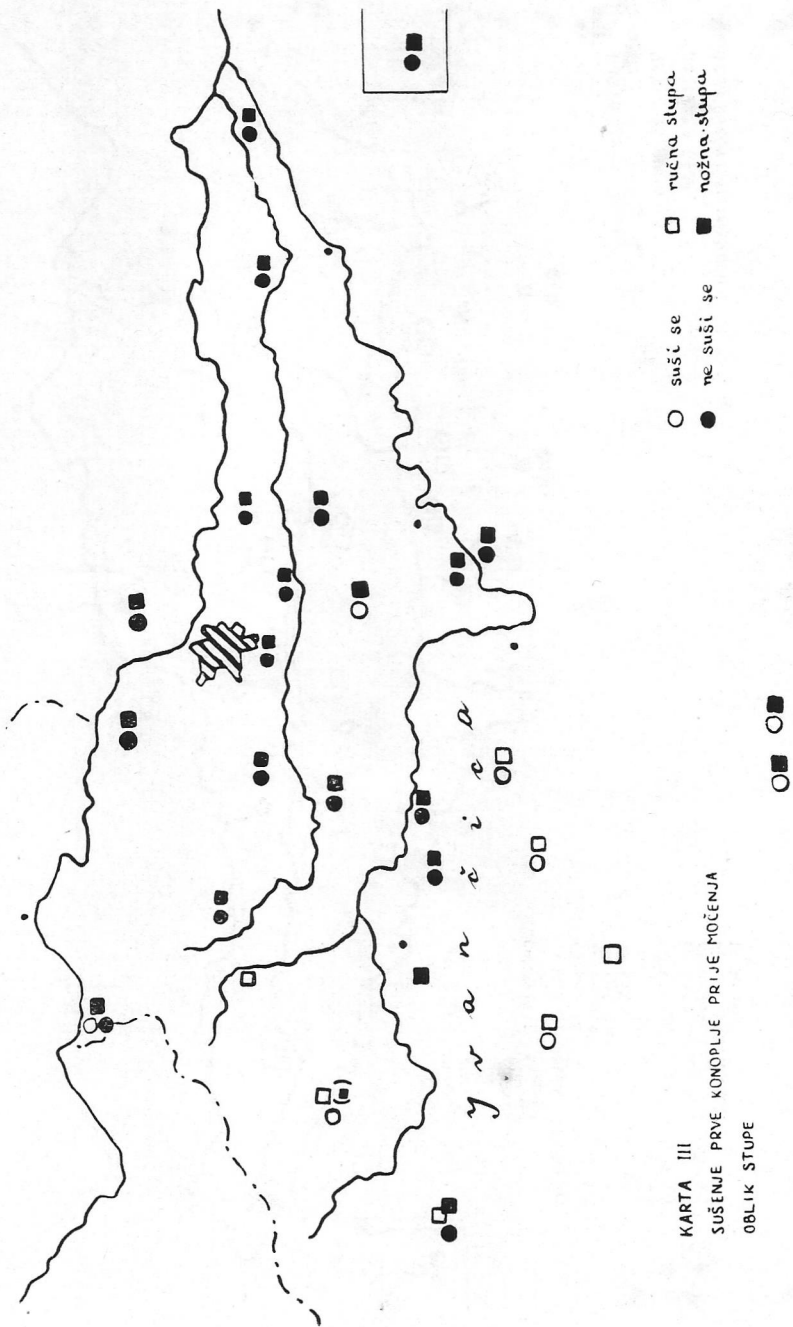
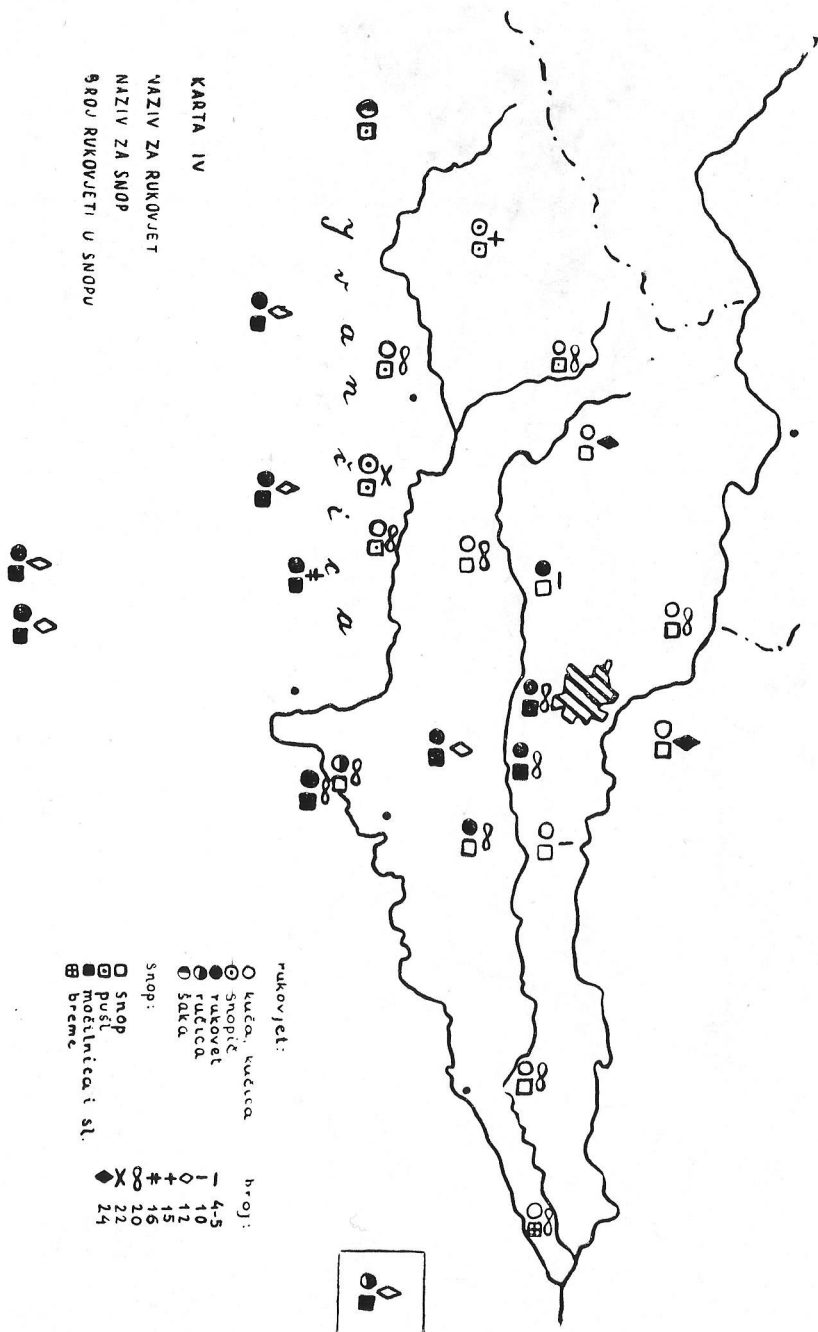
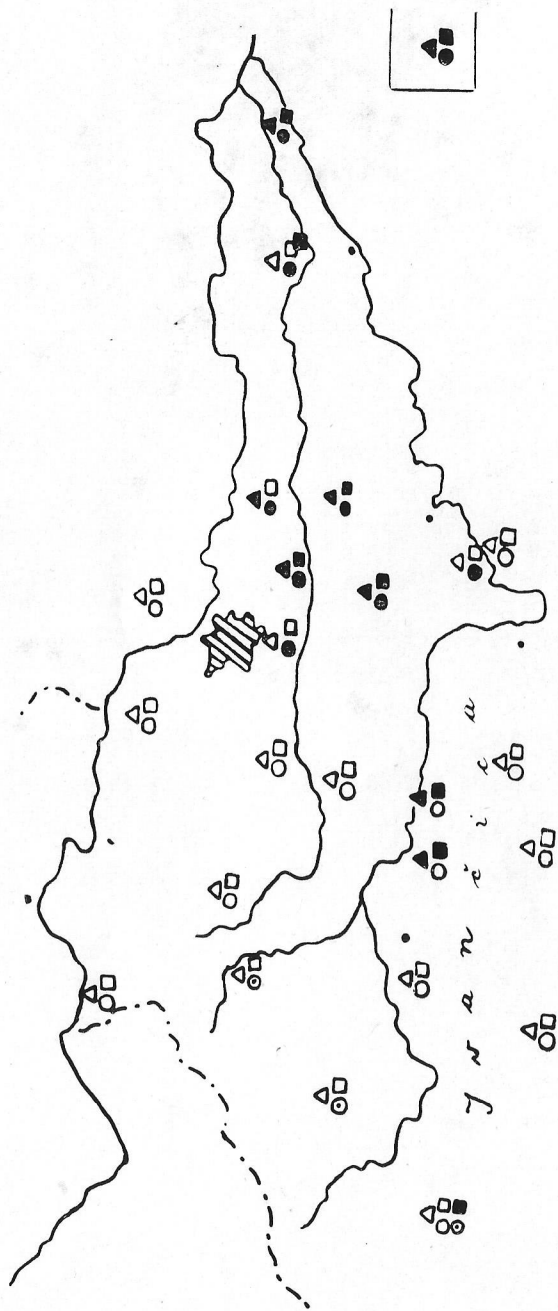

Tabla XXVI

KARTA V

STEPUNJE

NAZIV ZA OTPADAK

NAZIV ZA GREBEN

